

Андрій О. Золковер¹, Владислав А. Швецов²

БАР'ЄРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ

Інноваційний розвиток є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності підприємств, формування умов сталого економічного зростання та стимулювання інноваційної діяльності. В умовах повоєнної трансформації економіки України інновації виступають важливим інструментом структурної модернізації, технологічного оновлення виробництва та відновлення економічного потенціалу держави. Метою дослідження є ідентифікація та систематизація основних бар'єрів інноваційного розвитку підприємств України в умовах повоєнного відновлення економіки.

Методологічною основою дослідження є методи порівняльного аналізу, систематизації та узагальнення наукових підходів до дослідження інноваційних процесів, а також аналіз статистичних і аналітичних даних щодо стану інноваційної діяльності в Україні. Особливу увагу приділено визначенню інституційних, фінансових, технологічних та кадрових обмежень, що стримують реалізацію інноваційних проєктів підприємствами.

Результати дослідження свідчать, що найбільш суттєвими бар'єрами інноваційного розвитку є недостатній рівень фінансування досліджень і розробок, обмежений доступ до інвестиційних ресурсів, недостатній розвиток інноваційної інфраструктури та втрата людського капіталу внаслідок міграційних процесів і економічної нестабільності. На основі аналізу міжнародного досвіду обґрунтовано необхідність удосконалення державної інноваційної політики, розвитку технологічних кластерів, стимулювання інвестиційної активності та посилення взаємодії між бізнесом, державою та науковими установами.

Практична значущість дослідження полягає у формуванні концептуального підходу до класифікації бар'єрів інноваційного розвитку, що може бути використаний для удосконалення механізмів державного регулювання та створення сприятливих умов для інноваційного розвитку підприємств у період повоєнного відновлення економіки.

Ключові слова: інноваційний розвиток, управління змінами, бар'єри інновацій, підприємства, стимулювання інноваційної діяльності, підприємництво, повоєнна економіка, державне регулювання, інноваційна політика.

Табл. 2. Літ. 9.

DOI: 10.32752/1993-6788-2026-1-297-490-497

¹ <https://orcid.org/0000-0002-8176-1850>

² <https://orcid.org/0009-0001-2424-9893>

Andrii Zolkover, Vladislav Shvetsov

BARRIERS TO INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE CONDITIONS OF POST-WAR TRANSFORMATION AND CHANGE MANAGEMENT

Innovative development is a key factor in ensuring the competitiveness of enterprises, creating conditions for sustainable economic growth, and stimulating innovative activity. In the context of the post-war transformation of Ukraine's economy, innovation becomes a critical driver of structural modernization, technological renewal, and the restoration of national production potential.

¹ Kyiv National University of Technologies and Design. Ukraine.

² Kyiv National University of Technologies and Design. Ukraine.

The purpose of this study is to identify and systematize the main barriers that hinder the innovative development of enterprises in Ukraine during the period of post-war economic recovery.

The methodological basis of the research includes methods of comparative analysis, systematization, and generalization of scientific approaches to the study of innovation processes, as well as the analysis of statistical and analytical data describing the state of innovation activity in Ukraine. Particular attention is paid to the identification of institutional, financial, technological, and human resource barriers that limit the implementation of innovative projects by enterprises.

The results of the study demonstrate that the most significant constraints on innovation activity are insufficient financing of research and development, limited access to investment resources, underdeveloped innovation infrastructure, and the loss of human capital caused by migration processes and economic instability. Based on the analysis of international experience, the study substantiates the need to improve state innovation policy, develop technological clusters, stimulate investment activity, and strengthen cooperation between business, government, and research institutions.

The practical significance of the research lies in the development of a conceptual approach to the classification of barriers to innovative development, which can be used to improve mechanisms of state regulation and to create favorable conditions for the innovative development of enterprises in the context of post-war economic recovery.

Keywords: innovative development, change management, barriers to innovation, enterprises, stimulation of innovative activity, entrepreneurship, post-war economy, state regulation, innovation policy.

Peer-reviewed, approved and placed: 17.03.2026

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується інтенсивним технологічним прогресом, зростанням ролі інновацій та посиленням конкуренції між підприємствами. У таких умовах інноваційна діяльність стає визначальним фактором забезпечення стійкого економічного розвитку та формування конкурентних переваг підприємств. Особливо важливим є розвиток інновацій у країнах, що перебувають у стані економічної трансформації або змін та відновлення після масштабних кризових явищ. Для України повоєнний період створює як значні виклики, так і нові можливості для модернізації економіки. Відбудова зруйнованої інфраструктури, оновлення промислового потенціалу та розвиток нових секторів економіки потребують активного впровадження інноваційних технологій та управлінських рішень. Водночас інноваційний розвиток підприємств стримується низкою бар'єрів, які обмежують можливості реалізації інноваційних проєктів. До основних проблем, що стримують інноваційний розвиток підприємств, належать недостатній рівень фінансування досліджень і розробок, обмежений доступ до інвестиційних ресурсів, недосконалість інституційного середовища, недостатній розвиток інноваційної інфраструктури та дефіцит висококваліфікованих кадрів. Крім того, негативний вплив на інноваційну активність підприємств мають наслідки військових дій, які призвели до руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів та скорочення інвестиційної активності. У зв'язку з цим дослідження бар'єрів інноваційного розвитку підприємств в умовах повоєнної трансформації економіки є важливим науковим завданням, яке має значне практичне значення для формування ефективної економічної політики держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі значна увага приділяється дослідженню механізмів стимулювання інноваційної

діяльності, ролі державної політики у формуванні інноваційної системи та визначенню основних бар'єрів розвитку інновацій. Зокрема, у працях Н. Калюжної та А. Шеремета розглянуто проблеми розвитку інноваційної інфраструктури та визначено ключові напрями модернізації логістичних і технологічних систем економіки України [1]. Дослідження С. Мартиненка присвячені питанням оцінювання ефективності логістичної діяльності підприємств та впливу інновацій на підвищення їх конкурентоспроможності [2]. Існує велика кількість аналітичної літератури присвяченої даній проблематиці [3-6]. У сучасних наукових дослідженнях значна увага приділяється аналізу впливу цифрових технологій на розвиток інноваційної діяльності підприємств [7-9]. Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень у цій сфері, питання систематизації бар'єрів інноваційного розвитку підприємств у контексті повоєнного відновлення економіки потребує подальшого наукового осмислення.

Метою статті є дослідження та систематизація основних бар'єрів інноваційного розвитку підприємств України в умовах повоєнної трансформації економіки.

Основні результати дослідження. Інноваційний розвиток підприємництва у сучасних умовах розглядається як складний багаторівневий процес, що охоплює впровадження нових технологій, удосконалення виробничих процесів, формування нових управлінських підходів та створення нових бізнес-моделей. У світовій економіці інновації виступають ключовим фактором підвищення продуктивності праці, модернізації виробничих систем та формування конкурентних переваг підприємств. У цьому контексті інноваційна діяльність підприємств безпосередньо пов'язана з розвитком національної інноваційної системи та ефективністю державної інноваційної політики [1].

У сучасних економічних умовах інноваційна діяльність підприємництва значною мірою залежить від якості інституційного середовища, рівня розвитку інноваційної інфраструктури та доступності фінансових ресурсів. Для економік, що перебувають у стані структурної трансформації, характерним є поєднання різних типів бар'єрів інноваційного розвитку, які формують складну систему обмежень для реалізації інноваційних проектів. У науковій літературі бар'єри інноваційного розвитку розглядаються як сукупність факторів економічного, організаційного, технологічного та соціального характеру, що стримують створення та впровадження інновацій. Такі бар'єри можуть проявлятися на різних рівнях функціонування економічної системи: на рівні окремих підприємств, галузей економіки або національної економіки загалом [1-3].

Узагальнення результатів наукових досліджень та аналітичний аналіз сучасного стану інноваційної діяльності підприємств в умовах змін дозволяють систематизувати основні бар'єри інноваційного розвитку [1-9]. Враховуючи специфіку функціонування підприємств у період економічної трансформації та повоєнного відновлення, доцільно розглядати бар'єри інноваційного розвитку як комплекс взаємопов'язаних обмежень інституційного, фінансового, технологічного та кадрового характеру.

Запропонована авторська класифікація бар'єрів інноваційного розвитку підприємств передбачає їх систематизацію за основними групами факторів, які безпосередньо впливають на можливість створення та впровадження інноваційних рішень. Такий підхід дозволяє більш чітко визначити напрями формування державної політики стимулювання інноваційної діяльності та окреслити механізми подолання існуючих обмежень (таблиця 1).

Таблиця 1. Класифікація бар'єрів інноваційного розвитку підприємництва, розроблено автором з урахуванням джерел [1-2; 7-9]

Група бар'єрів	Основні прояви	Наслідки для інноваційної діяльності
Фінансові	недостатній доступ до інвестиційних ресурсів, обмеженість фінансування НДДКР, високий рівень інноваційних ризиків	зниження інноваційної активності підприємств
Інституційні	нестабільність нормативно-правового середовища, складність адміністративних процедур, недостатня координація державної інноваційної політики	ускладнення реалізації інноваційних проєктів
Технологічні	застаріла виробнича база, низький рівень технологічної модернізації, недостатній розвиток інноваційної інфраструктури	уповільнення впровадження нових технологій
Кадрові	дефіцит висококваліфікованих фахівців, міграція наукових кадрів, недостатній рівень інноваційних компетенцій	зниження потенціалу створення інновацій
Ринкові	нестабільність економічного середовища, низький рівень платоспроможного попиту на інноваційну продукцію	обмеження комерціалізації інновацій

Як свідчать результати проведеного аналізу, найбільш суттєвий вплив на інноваційний розвиток підприємств мають фінансові та інституційні бар'єри. Саме вони формують базові умови функціонування інноваційної системи та визначають можливості реалізації інноваційних проєктів. Водночас кадрові та технологічні обмеження безпосередньо впливають на здатність підприємств генерувати та впроваджувати інновації. Взаємодія зазначених бар'єрів формує комплексну систему обмежень інноваційного розвитку підприємств, що потребує формування інтегрованої державної політики стимулювання інноваційної діяльності. Одним із ключових бар'єрів інноваційного розвитку підприємств є недостатній рівень фінансування наукових досліджень та дослідно-конструкторських робіт. У більшості розвинених країн витрати на дослідження та розробки становлять значну частку валового внутрішнього продукту, що забезпечує формування потужного науково-технологічного потенціалу. Наприклад, у країнах Європейського Союзу витрати на дослідження і розробки становлять у середньому понад 2 % ВВП, а в окремих країнах, понад 3 % [3].

В Україні рівень фінансування наукових досліджень залишається значно нижчим, що суттєво обмежує можливості розвитку інноваційної діяльності підприємств. Обмеженість фінансових ресурсів призводить до зниження

інвестиційної активності підприємств та скорочення обсягів впровадження нових технологій. У таких умовах підприємства часто змушені зосереджуватися на підтримці поточної діяльності, відмовляючись від довгострокових інноваційних проєктів. Фінансові бар'єри інноваційного розвитку проявляються також у недостатньому розвитку механізмів інвестування інноваційних проєктів. Інноваційна діяльність характеризується високим рівнем ризику, що знижує зацікавленість інвесторів у фінансуванні таких проєктів. Крім того, в Україні недостатньо розвинуті інструменти венчурного фінансування та механізми підтримки стартап-проєктів, що також обмежує можливості реалізації інноваційних ідей [4].

Іншою важливою групою бар'єрів інноваційного розвитку є інституційні обмеження. Інституційне середовище визначає умови функціонування інноваційної системи та формує стимули для розвитку інноваційної діяльності. Недосконалість нормативно-правового забезпечення, нестабільність законодавства та складність адміністративних процедур створюють додаткові бар'єри для підприємств, які прагнуть впроваджувати інновації.

Дослідження показують, що ефективність інноваційної діяльності значною мірою залежить від рівня взаємодії між державою, бізнесом та науковими установами. У розвинених країнах така взаємодія реалізується через створення інноваційних кластерів, технологічних парків та центрів трансферу технологій. Такі інституції забезпечують ефективну комерціалізацію результатів наукових досліджень та сприяють розвитку інноваційного підприємництва [7].

В Україні розвиток інноваційної інфраструктури залишається обмеженим, що значною мірою стримує процес комерціалізації наукових розробок. Відсутність ефективних механізмів взаємодії між наукою та бізнесом призводить до того, що значна частина наукових результатів не знаходить практичного застосування у виробництві. Важливим фактором інноваційного розвитку підприємств є також людський капітал. Розвиток інноваційної економіки потребує наявності висококваліфікованих спеціалістів, науковців та інженерів, здатних генерувати нові ідеї та впроваджувати інноваційні технології. Однак в умовах економічної нестабільності та військових дій відбувається значна міграція населення, що призводить до втрати значної частини наукового та інженерного потенціалу країни.

Ще одним важливим бар'єром інноваційного розвитку підприємств є технологічна структура національної економіки. Українська економіка значною мірою орієнтована на виробництво сировинної продукції, що знижує потребу підприємств у впровадженні високотехнологічних інновацій. У таких умовах підприємства часто не мають достатніх стимулів для модернізації виробництва, оскільки використання традиційних технологій дозволяє отримувати стабільні економічні результати у короткостроковій перспективі. Крім того, інноваційний розвиток підприємств значною мірою залежить від рівня розвитку цифрових технологій. Цифровізація економіки створює нові можливості для підвищення ефективності бізнес-процесів, розвитку

електронної комерції та оптимізації логістичних систем. Водночас впровадження цифрових технологій потребує значних інвестицій та високого рівня цифрової компетентності персоналу, що також може виступати бар'єром для багатьох підприємств [7-9].

У контексті повоєнного відновлення економіки особливого значення набуває формування ефективної системи державної підтримки інноваційної діяльності. Державна політика повинна бути спрямована на стимулювання інвестицій у наукові дослідження, розвиток інноваційної інфраструктури та формування сприятливого інституційного середовища для розвитку інноваційного підприємництва. Досвід провідних країн світу свідчить, що подолання бар'єрів інноваційного розвитку підприємств значною мірою залежить від ефективності державної інноваційної політики та інструментів підтримки інноваційної діяльності. Основні підходи до стимулювання інноваційного розвитку підприємств у різних країнах світу узагальнено в таблиці 2.

Таблиця 2. Міжнародний досвід подолання бар'єрів інноваційного розвитку підприємств, сформовано автором на основі [3; 7–9]

Країна	Основні інструменти державної підтримки	Результати для інноваційного розвитку
США	венчурне фінансування, державні гранти на НДДКР, підтримка стартапів	розвиток високотехнологічних компаній та інноваційних кластерів
Німеччина	програми підтримки інноваційних підприємств, технологічні парки	активний розвиток індустрії 4.0
Південна Корея	державні інвестиції у технології та цифрову інфраструктуру	швидкий розвиток високотехнологічних галузей
Фінляндія	підтримка наукових досліджень та інноваційних екосистем	високий рівень інноваційної активності підприємств
Ізраїль	державні програми фінансування стартапів, розвиток венчурного капіталу	формування потужної стартап-екосистеми

Як свідчить міжнародний досвід, ефективна державна політика у сфері інновацій передбачає поєднання фінансових інструментів підтримки інноваційної діяльності, розвитку інноваційної інфраструктури та стимулювання співпраці між науковими установами та бізнесом. Застосування таких інструментів дозволяє значною мірою зменшити вплив бар'єрів інноваційного розвитку та створити сприятливі умови для впровадження нових технологій. Для України адаптація зазначених підходів може стати важливим напрямом підвищення ефективності національної інноваційної системи.

Сучасні дослідження свідчать, що ефективна інноваційна політика повинна базуватися на принципах партнерства між державою, бізнесом та науковими установами. Така модель дозволяє забезпечити ефективне використання ресурсів та прискорити процес впровадження інноваційних технологій у виробництво [9]. У цьому контексті важливого значення набуває

розвиток інноваційних кластерів, які об'єднують підприємства, наукові установи та органи державної влади у межах єдиної інноваційної екосистеми. Функціонування таких кластерів сприяє підвищенню інноваційної активності підприємств, розвитку нових технологій та підвищенню конкурентоспроможності економіки.

Таким чином, подолання бар'єрів інноваційного розвитку підприємств потребує комплексного підходу, що передбачає вдосконалення інституційного середовища, розвиток інноваційної інфраструктури, стимулювання інвестиційної активності та підвищення рівня цифрової трансформації економіки.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інноваційний розвиток підприємств є важливим фактором забезпечення конкурентоспроможності економіки та формування умов для сталого економічного зростання. В умовах повоєнного відновлення економіки України інноваційна діяльність підприємств може стати ключовим інструментом модернізації виробництва та формування нової економічної моделі розвитку. Разом з тим інноваційний розвиток підприємств стримується низкою бар'єрів, серед яких найбільш вагомими є фінансові, інституційні, технологічні та кадрові обмеження. Подолання цих бар'єрів потребує комплексного підходу, який передбачає активізацію державної політики підтримки інновацій, розвиток інноваційної інфраструктури та стимулювання інвестиційної діяльності.

Формування сприятливого середовища для розвитку інноваційної діяльності підприємств сприятиме підвищенню технологічного рівня економіки, зміцненню конкурентних позицій українських підприємств на міжнародних ринках та забезпеченню сталого економічного розвитку України у повоєнний період.

1. Калюжна Н. Г., Шеремет А. С. Логістична система України: актуальні проблеми та пріоритети відновлення. *Бізнес Інформ*. 2022. №4. С. 90–96.
2. Мартиненко С. М. Економічна оцінка логістичної діяльності підприємств. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2021.
3. The World Bank. Logistics Performance Index. URL: <https://lpi.worldbank.org>
4. Державна служба статистики України. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник. Київ, 2018. <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua/archive.php3?lang=1&id=1013&d1=30&d2=28&m1=11&m2=3&y1=2009&y2=2022&offset=670>
5. Державна служба статистики України. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник. Київ, 2022.
6. Logistics Performance Index. International Rankings. URL: <https://lpi.worldbank.org>
7. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. Vol.36. P.192–198.
8. Mazur N., Khrystenko L., Pósztorov6 J., Zos-Kior M., Hnatenko I. Improvement of controlling in the financial management of enterprises. *TEM Journal*. 2021. Vol.10. Issue 4. P.1605–1609.
9. Prokopenko O., Martyn O., Bilyk O., Vivcharuk O., Zos-Kior M., Hnatenko I. Models of state clusterisation management and marketing. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol.21. P.228–234. http://paper.ijcsns.org/07_book/202112/20211234.pdf

1. Kaliuzhna N.H., Sheremet A.S. Lohistychna systema Ukrainy: aktualni problemy ta priorityety vidnovlennia. *Biznes Inform.* 2022. №4. S. 90–96.
2. Martynenko S.M. Ekonomichna otsinka lohistychnoi diialnosti pidpriemstv. Lviv: NU «Lvivska politehnika», 2021.
3. The World Bank. Logistics Performance Index. URL: <https://lpi.worldbank.org>
4. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. Transport i zviazok Ukrainy: statystrychnyi zbirnyk. Kyiv, 2018.
5. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. Transport i zviazok Ukrainy: statystrychnyi zbirnyk. Kyiv, 2022.
6. Logistics Performance Index. International Rankings. URL: <https://lpi.worldbank.org>
7. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. *Journal of Hygienic Engineering and Design.* 2021. Vol.36. P.192–198.
8. Mazur N., Khrystenko L., Pósztorovó J., Zos-Kior M., Hnatenko I. Improvement of controlling in the financial management of enterprises. *TEM Journal.* 2021. Vol.10. Issue 4. P.1605–1609.
9. Prokopenko O., Martyn O., Bilyk O., Vivcharuk O., Zos-Kior M., Hnatenko I. Models of state clusterisation management and marketing. *International Journal of Computer Science and Network Security.* 2021. Vol.21. P.228–234.